

Scripta Minora och Rapporter: senaste publikationsnytt

För tidigare nummer av Scripta Minora se <http://www.vxu.se/hum/publ/scriptaminora/>

För tidigare nummer i Rapportserien se <http://www.vxu.se/forskning/universitypress/ovrigt/humaniora.html>

För frågor om Växjö University Press, abonnemang på Acta Wexionensia, eller köp av enskilda volymer, kontakta:

Kerstin Brodén, redaktör på Växjö University Press

E-post: Kerstin.Broden@adm.vxu.se

Telefon: 0470-708267.

Rapporter från Växjö universitet, Humaniora. Nr 12 2002.

Hans Dahlqvist: Frihet åt de rika, moral åt de fattiga? Om SAF:s syn på frihet och arbetsmoral 1902-1935. ISBN 91-7636-319-8. (licentiatavhandling i historia)

Föremålet för den empiriska undersökningen är Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF), som varit en av marknadens mest betydande aktörer i Sverige under 1900-talet. Jag utgår ifrån en problematisering av det liberala frihetsbegreppet, som kännetecknas av tron på lagstyret och minimal statlig inblandning. I praktiken är lagstyret dock inte tillräckligt för att upprätthålla det kapitalistiska samhället. Det krävs även oskrivna lagar i form av normer - det vill säga en frihet under ansvar. De konkreta frågeställningar för licentiatavhandlingen lyder mot bakgrund härav: (i) *Hur utformade SAF sitt frihetsideal under perioden 1902-1935?* (ii) *Hur paradades detta ideal med krav på hög arbetsmoral?*

Den primära källan utgörs av SAF:s långtida huvudorgan *Industria*. Tidskriften grundades 1905. Den delades ut gratis till bland andra riksdagens ledamöter och stora delar av dagspressen i syfte att påverka opinionen i landet. *Industria* var inte något internt debattorgan, den förmedlar en officiell bild av arbetsgivarnas ståndpunkter. Majoriteten av artiklar syftade till att förklara utåt vad som var bra för industrin och Sverige, vilket ofta sades vara samma sak. Detta skedde ständigt under skenet av en förment objektivitet, det vill säga särintresset presenterades som ett allmänintresse.

Utifrån en kontextualiserande metod har jag försökt visa hur SAF:s argumentation varit tydligt situationsbunden och hur föreningens strategi och ideologi varit beroende av den självupplevda maktpositionen, framför allt då i relation till arbetarrörelsen. *Arbetsmarknadspolitiskt* befann sig SAF i ett dialektiskt förhållande till fackföreningsrörelsen, och i ett större *maktpolitiskt* perspektiv i ett dialektiskt förhållande till Socialdemokratiska Arbetarepartiet (SAP).

Målsättningen har alltså varit att belysa hur SAF, en av marknadens mest betydande aktörer i Sverige under 1900-talet, förenat en stark frihetstro med krav på anpassning till mycket specifika ideal och dygder, och hur den påstått befintliga friheten därmed blivit kraftigt villkorad. Det marknadsliberala samhället är i själva verket beroende av att den breda basen av arbetare i praktiken inte utnyttjar den frihet de påstås ha i teorin. Arbetarna måste övertygas att inte endast gå till jobbet utan också att arbeta effektivt. I

Scripta Minora. Nr 44 2002.

Gunilla Byrman - Christer Platzack (red.): Två uppsatser i nordiska språk (1. *Dagstidningens horoskop som genre och livsåskådning* av Fredrik Sandblad 2. *Negativ polaritet i svenskan. En minimalistisk analys* av Christian Waldmann) ([pdf-fil](#))

1. Syftet med denna uppsats är att undersöka horoskop i svenska dagstidningar. Undersökningen omfattar två huvudprojekt: en genreanalys och en livsåskådningsanalys. Materialet består av sammanlagt 288 horoskop från Smålandsposten och Motala tidning. Horoskop publiceras i serier om tolv och studien omfattar tolv sådana serier publicerade i följd under våren och sommaren 2001 från respektive tidning. Till metoden hör både kvalitativa och kvantitativa analyser och till den teoretiska diskussionen begreppen text, genre och livsåskådning. I genreanalysen undersöks kontext och text. Textanalysen tar fasta på tre textstrukturer: den textuella, den ideationella och den interpersonella. I livsåskådningsanalysen undersöks tre komponenter, nämligen övergripande teori om människan och världen, centralt värderingssystem och grundhållning.

En övergripande slutsats är att texterna följer stereotypa och tillmötesgående mönster, varför det bör vara lätt för konsumenten att utveckla en genrekompetens.

Genren är knuten dels till en gammal astrologisk tradition och dels till dagstidningen som medium. Ett typiskt drag är att texternas beteckningar och placeringar i tidningen är standardiserade. Läsarundersökningen visar att horoskopläsning är relativt vanligt och att serierna konsumeras selektivt. Man föredrar i synnerhet sitt eget och sina närmaste vänners och släktingars horoskop. Många läser säkert texterna som ren underhållning.

Analysen av den textuella strukturen visar att lexikonet är allmänt, att syntaxen är av låg komplexitet, att den diskursiva dispositionsprincipen dominerar i Motala tidning, men den additiva tematiska i Smålandsposten och att textbindningen är stark. I den ideationella strukturen noteras att astrologen inte bara överblickar framtiden, utan också nutiden och dåtiden, att horoskopet kretsar kring ämnen nära knutna till textduet/niet och att merparten av horoskopet innehåller ickefaktiska yttranden. Analysen av den interpersonella strukturen visar att horoskopet genom uppmaningar och tilltal upprättar en samtalsliknande relation till läsaren, en extern dialogiskhet.

annat fall skulle det kapitalistiska samhället inte kunna upprätthållas. Detta ligger i linje med det som jag visar på i undersökningen, nämligen det att SAF:s proklamationer om frihet i stor utsträckning var en frihet för de redan troende, för dem som kunde dra fördelar av konkurrenssamhället. Av dem som inte trodde på systemet, eller som åtminstone inte upplevde sig kunna dra direkt och påtaglig nytta av det, krävdes anpassning och god arbetsmoral. Alltså: *Frihet för de rika, moral åt de fattiga*.

I livsåskådningsanalysen noteras att astrologen och dennes teknik är tämligen okända, att spådomarna är vaga och osäkra, att framgångar inom områden nära knutna till textduet/niet värderas högt, och att grundhållningen är positiv.

2. Syftet med undersökningen var dels att undersöka några negativa polaritetsord när de står i samma sats som *inte* och dels att utifrån ett minimalistiskt synsätt förklara realisationen av negativ polaritet. Detta gjorde jag genom att först introducera läsaren i ämnet med hjälp av två bakgrundskapitel, nämligen kap. 2 som behandlar tidigare ansatser till ämnet negativ polaritet och kap. 3 som ytligt introducerar läsaren i det minimalistiska programmet. Därefter presenterade jag de NPO som är föremål för undersökningen, nämligen *någon, någonsin, heller, ännu, längre, ens* och stående uttryck som *inte lyfta ett finger, inte ett rött öre, inte en chans* o.s.v. Med utgångspunkten att *inte* genereras i specificeraren i en egen funktionell fras (NegP) och att denna har ett specificerat drag [+NEG] samtidigt som de negativa polaritetsorden har ett ospecificerat drag [-NEG] applicerades två skilda metoder på de NPO som jag beskrev i kap. 4.2. De metoder som användes var Brown (1999) och Chomsky (1999) där Brown förespråkar en lokal spec-huvudrelation medan Chomsky framhåller en icke-lokal relation (c-kommendering). Metoderna anpassades naturligtvis till svenskan och det aktuella fenomenet polaritet. Enligt Brown (1999) sker specificeringen av de negativa polaritetsordens drag i en spec-huvudrelation och för svenskans del innebär det att [-NEG] först måste hakas på verbet i en huvud-komplementrelation för att sedan följa med detta upp till spec-huvudrelationen i Neg°. Problemen uppkommer när det finns ett infinit verb i satsen samtidigt som det negativa polaritetsordet står i slutfältet. Någon specificering är i dessa fall inte möjlig. Dessutom kan variationen mellan synlig och osynlig flyttning ses som en svaghet för Brown (1999). Chomsky däremot använder c-kommendering som inte kräver någon lokal relation utan han lyckas täcka in även satser med infinit verb och slutfältspositionen. Slutsatsen av framställningen i 4.4 är att Brown (1999) inte lika bra som Chomsky (1999) kan överföras på negativ polaritet i svenskan.

I kapitel 4.5 föreslår jag utifrån Chomskys metod en enkel indelning av de negativa polaritetsorden som jag behandlat i undersökningen. De mönster som jag har iakttagit är att orden har en tendens att knytas hårdare till negationen om de endast kan användas polaritetskänsligt än om de också kan användas icke-polaritetskänsligt. Att de knyts hårdare till negationen innebär att c-kommendering är nödvändig vid R för att satsen ska vara grammatiskt korrekt. Av framställningen framgick att tre grupper kan urskiljas: svaga – *någon, ännu*, mediala – *heller*, starka – *någonsin, längre, ens, ett rött öre* m.fl. De svaga har kännetecknet att de kan förekomma i icke-polaritetskänsliga kontexter. De starka måste c-kommenderas av negationen vid R. *Heller* som räknas till den mediala gruppen måste inte c-kommenderas vid R men kan endast förekomma i polaritetskänsliga kontexter.